

*Макарова О. А.,
аспірант кафедри англійської мови та методики її викладання,
асистент кафедри туризму
Херсонського державного університету*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В АВСТРАЛІЙСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ: КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розкрито лінгвокогнітивні механізми, що лежать в основі осмислення художніх образів, виявлено комунікативно-прагматичні стратегії, що сприяють створенню образу жінки в австралійських художніх текстах. Визначено основні особливості образу жінки як етнокультурного утворення.

Ключові слова: художній образ, образ жінки, лінгвокогнітивні механізми, комунікативно-прагматичні стратегії.

Постановка проблеми. Питання вивчення місця жінки в суспільстві, культурі, історії є актуальними й активно аналізуються, адже зрозуміти сучасне положення жінок у суспільстві неможливо, не звертаючись до минулого. Як свідчать культурологи, завжди існувала проблема зняття бар'єру нерозуміння чужої культури. Саме вона вимагала здійснення компаративного аналізу та відтворення психологічного типу жінки в художній літературі, концентрації уваги новітніх лінгвістичних досліджень на проблемах відтворення образу жінки. Образність як смислова домінанта художнього тексту залишилась в полі дослідження художньої семантики тексту в руслі різних наукових шкіл і лінгвістичних парадигм, оскільки змінюються не тільки теоретико-методологічні основи аналізу, але й самі образи [3, с. 33]. У художніх образах утілюється своєрідне бачення світу, властиве певному мовному співтовариству й детерміноване домінантною культурною парадигмою [3, с. 33].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною й методологічною основою дослідження стали положення когнітивної лінгвістики про мовну картину світу (М. Freeman, M. Johnson, G. Lakoff, M. Turner, G. Fauconnier, Л.І. Белехова, С.А. Андреева, Л.В. Димитренко, С.О. Хахалова, Н.А. Чес, О.Й. Філіпчик, Н.В. Ярова, А.О. Колесова) та когнітивної прагматики (Л.Р. Безугла, І.П. Сусов, І.С. Шевченко, R. Carston, G. Preyer).

Об'єктом статті є образ жінки в австралійських художніх текстах. Предмет дослідження – специфіка об'єктивації образу жінки в австралійських художніх текстах. **Мета** статті полягає в визначенні засобів вербалізації досліджуваного образу та в виокремленні комунікативно-прагматичних стратегій.

Актуальність статті обумовлена як загальнокультурним інтересом до сучасної австралійської літератури, маловивченої в вітчизняному та зарубіжному літературознавстві, так і відповідністю загальним спрямуванням сучасних філологічних студій на встановлення характеру взаємодії мови, мислення й культури, на пошук сучасних методів аналізу механізмів творення етнокультурних словесних образів жінки в австралійській лінгвокультурі.

Виклад основного матеріалу. Визначення лінгвокогнітивних механізмів формування образного простору та його вер-

балізації зумовлюють актуальність дослідження засобів вираження змісту художніх текстів. Художній образ трактують як форму відображення дійсності, досвіду та знань людини, що має конкретно-чуттєву основу з настановою на підкреслено емоційний характер вираження певної думки; він відрізняється узагальненістю змісту, який передає [6, с. 14]. Художній образ є узагальнюючим, збірним, синкретичним утворенням, побудованим на основі словесних образів, локалізованих у рамках контексту [7, с. 11]. Словесний образ формує інтелектуальний і емоційно-інформаційний комплекс, що активізує певний емоційно-чуттєвий досвід у свідомості учасників художнього дискурсу.

Під художнім дискурсом розуміють сукупність мовленево-мисленневих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем, осмисленням мовної картини світу мовця адресатом [5, с. 188–190]. Таким чином, поняття дискурсу містить одночасно два компоненти: і динамічний процес мовної діяльності, що вписана в певний соціальний контекст, і її результат у вигляді тексту.

У художньому дискурсі емоційним елементом є образ (троп), функцію якого (відповідно до характеру та специфіки адресата) визначає автор – «відправник повідомлення». Сприйняття адресатом інтенціонального задуму автора залежить від вибору лінгвістичних засобів репрезентації, що мають прагматичні властивості. Застосовуючи комунікативно-прагматичні стратегії, утілені в образних засобах, автор сприяє реалізації прагматичних установок у свідомості читача. Наразі особливої значущості набуває вивчення суті й мовної репрезентації образу жінки. Художній текст є зручним для аналізу існуючих у суспільстві стереотипів, пов'язаних із жіночим образом, оскільки через його посередництво здійснюється відображення картини світу з усіма ритуалами, традиціями, тобто віддзеркалення всієї структури знань, набутих людством у процесі свого існування. Крім того, текст здатний впливати на модель світу у свідомості реципієнта, змінювати її. При цьому текст має «соціальну силу» [5, с. 188].

Під комунікативно-прагматичною стратегією розуміємо план оптимальної реалізації комунікативних намірів, який ураховує об'єктивні та суб'єктивні фактори й умови, у котрих відбувається художня комунікація [1, с. 79]. Кожна стратегія образності художнього дискурсу реалізується завдяки інтенції автора, яка експлікується через сукупність стилістичних прийомів та тропів [1, с. 81].

Образ жінки є важливим складником австралійської лінгвокультури; різноманіття людських взаємин у багатьох аспектах зводиться до розвитку відносин між чоловіком та жінкою. Образ жінки є соціальним конструктом, що створюється за допомогою мови. Під лінгвокультурним образом ми розуміємо

поняттєво-сміслове утворення у свідомості членів соціуму, яке вербально відображає та фіксує етноспецифічне уявлення про жінку як про індивіда, що характеризується соціально-культурним статусом, нормами поведінки та роллю в суспільстві.

Жінка як особистість є суб'єктом суспільних відносин, носієм свідомості та системи суспільно значущих якостей. Простежуючи, як етнокультура впливає на формування особистості жінки, ми переконалися, що історична трансляція досвіду поєднує покоління. Поведінкова модель жінки ґрунтується на моральних переконаннях і завжди орієнтована на суспільні цінності. Пізнання найбільш загальних закономірностей ціннісно-сміслового аспекту соціокультурного життя австралійців збагачує знання динаміки культурних феноменів різних епох.

Продемонструємо актуалізацію образу жінки на прикладі вірша австралійської поетеси Ніті Палмер (Nettie Palmer) «In the Concert Hall».

*Who is to blame? The woman,
Just for being there
Simple and human?
The man who wants to look at her,
And slightly turns his chair,
And as he likes will watch her faintest stir?
I wonder if he guesses
How his causal stare
Stabs and oppresses;
The woman dreads to raise her eyes
Or even touch her hair;
All seems a pose to which his gaze replies.
The thing is hardly level:
Woman, if you glance
You're called a devil;
For hours he tempts you and you endure
Behold the world advance:
You're paying now for Cleopatra's lure.*

У вірші спостерігаємо конвергенцію образних засобів, які, об'єктивуючи образ жінки, сприяють його формуванню у свідомості читача. Так, у першому рядку автор звертається до читача: “*Who is to blame? The woman / Just for being there / Simple and human?*”, застосовуючи при цьому риторичні запитання, які сприяють навмисному зближенню автора та читача. У такий спосіб застосовано фатичну стратегію, що має на меті «співпрацю» учасників художньої комунікації. Автор наділяє жінку ознаками звичайної людини, використовуючи епітети *simple, human*. Рядки “*How his causal stare / Stabs and oppresses*” підтверджують тезу про те, що згідно зі стратифікаційною категорією гендеру жінок принижують, а чоловіки є гнобителями незалежно від класової, етнічної та вікової приналежності.

Н. Палмер називає жінку дияволом у таких рядках: “*Woman, if you glance / You're called a devil*”. Жінка порівнювалася з дияволом ще за часів Старого завіту, жінок підозрювали у зв'язку з дияволом / сатаною... Біблійною основою подібних поглядів були (крім Апокаліпсису з його вавілонською блудницею) притчі Соломона, де про розпусну жінку говориться як про диявола (Притчі 7:27). Авторка застосовує апелювативну стратегію та звертається до емоційно-почуттєвої сфери читача, до релігійних понять, що укорінені у свідомості.

Підтвердженням застосування апелювативної стратегії є завершальні рядки вірша, у яких символічно згадується ім'я Клеопатри: “*Cleopatra's lure*”, адже Клеопатра є одним із найяскравіших жіночих образів світової культури. Клеопатра відома як

найбагатша правителька світу, цариця Єгипту та жінка, що зміла спокусити будь-якого чоловіка. Отже, у вищенаведеному прикладі образ жінки актуалізується такими номінативними одиницями: *woman, devil, Cleopatra*.

Образ жінки, що вербалізується в поезіях Н. Палмер, є частиною її поетичної картини світу, він включає в себе індивідуальний досвід письменниці й перегукується з уявленнями про жінку з погляду національної специфіки: жінці приписується роль коханої, підкреслюється її статусність, самостійність, незалежність, здатність забезпечити себе; жінка може мати професію, у неї є власна думка, вона володіє багатьма навичками й талантами. Алюзії на античних героїнь підтверджують той факт, що Н. Палмер підтримує класичні традиції в поезії, а алюзії на історичних особистостях є певним «фондом» якостей, які авторка приписує жінці.

Образ жінки в австралійській культурі асоціюється з готовністю віддатися іншому, пожертвувати своїми інтересами на благо іншої людини. Підтвердженням цього є актуалізація образу жінки в австралійських прозових творах, зокрема, у романі «Ті, що співають у терні» Колін Маккалоу (*Colleen Margaretta McCullough «The Thorn Birds»*). У жіночності немає прагнення до успіху, до самоствердження, але є здатність і готовність створити умови й простір для реалізації чужих намірів і бажань, під якими, як правило, маються на увазі бажання чоловіка; жіночність – це вміння слухати й піклуватися. Ці уявлення автоматично ставлять жінку в положення домогосподарки. Так, застосовуючи сугестивну стратегію як сукупність засобів і прийомів спрямованого впливу на підсвідомість особистості, авторка здійснює спробу створити у свідомості читача образ жінки саме таким, яким вона його бачить. Вплив стає можливим не тільки за допомогою мовних засобів, а й за допомогою позалінгвальних прийомів. Мовленнєва сугестія отримує визначну роль у комунікативно-прагматичному аспекті, зокрема, у реалізації сугестивної стратегії стилістичних засобів: “*I'm just an ordinary sort of a woman; I'm not ambitious or intelligent or well educated, you know that. All I want is a husband, children, my own home. And a bit of love from someone!*”

У наведеному прикладі К. Маккалоу застосовує епітет “*ordinary*” для створення образу жінки, стверджуючи, що жінка не є амбітною, освіченою: “*I'm not ambitious or intelligent or well educated*”.

Відданість жінки сім'ї та кохання до чоловіка змальовується й у такому прикладі: “*He won't live with me or let me make a home for him; he doesn't want our children. I don't love him – I never did love him the way a woman ought to love the man she marries, and maybe he sensed it from the word go*”. Апелюючи до емоційно-чуттєвої сфери читача, авторка прагне створити певний образ ставлення жінки до сім'ї та чоловіка.

Однак варто зазначити, що у зв'язку з зміною культурних, соціальних, політичних, правових, морально-етичних орієнтирів сучасної динамічної соціокультурної ситуації розуміння багатьох, на перший погляд, архетипових номінацій зазнає значної трансформації; серед таких номінацій є і образ жінки.

Висновки. Отже, дослідження образу жінки в художніх австралійських текстах з огляду на комунікативно-прагматичний підхід уможливило твердження про застосування образних засобів задля реалізації авторського задуму, змісту твору, створення образів та впливу через них на читача. На основі дослідження фактичного матеріалу виявляємо комунікативно-прагматичні стратегії образності. Застосовуючи їх, автор сприяє

реалізації прагматичних установок у свідомості читача. Під комунікативно-прагматичною стратегією нами розуміється низка комунікативних намірів, які враховують об'єктивні та суб'єктивні фактори й умови, у котрих протікає художня комунікація. Через апелятивну стратегію образні засоби спонукають читача до сприйняття інформації, впливають на інтелектуальний або емоційно-вольовий бік його психіки. Фатична стратегія має на меті сприяти зрозумілості художнього тексту для якомога більшої кількості людей.

Література:

1. Агеев С.В. Метафора как фактор прагматики речевого общения : дис. ... кандидата фил. наук: 10.02.04 – германские языки / С.В. Агеев. – Санкт-Петербург, 2002. – 158 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык : [учебник для вузов]. – 4-е изд., испр. и доп. / И.В. Арнольд. – М. : Флинта: Наука, 2002. – 384 с.
3. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / Л.І. Белехова. – К., 2002. – 476 с.
4. Галич О.А. Теорія літератури / О.А. Галич, В.М. Назарець, С.М. Васильєв. – К. : Либідь, 2001. – 455 с.
5. Милевская Т.В. О понятии «дискурс» в русле коммуникативного подхода / Т.В. Милевская // материалы Международной научно-практической конференции «Коммуникация : теория и практика в различных социальных контекстах «Коммуникация–2002». – Пятигорск : ПГЛУ, 2002. – Ч. 1. – С. 188–190.
6. Колесова А.О. Художній образ Коханой / Коханого в англомовних

поетичних текстах XIX – XX століття: лінгвокогнітивний та гендерний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / А.О. Колесова. – Херсон : Херсонський держ. ун-т, 2012. – 210 с.

7. Кухаренко В.А. Практикум зі стилістики англійської мови : [підручник] / В.А. Кухаренко. – Вінниця : Нова книга, 2000. – 160 с.

Макарова А. А. Актуализация образа женщины в австралийских художественных текстах: коммуникативно-прагматический аспект

Аннотация. В статье раскрыты лингвокогнитивные механизмы, которые лежат в основе осмысления художественных образов, выявлены коммуникативно-прагматические стратегии, влияющие на создание образа женщины в австралийских художественных текстах. Обозначены основные этнокультурные особенности образа женщины.

Ключевые слова: художественный образ, образ женщины, лингвокогнитивные механизмы, коммуникативно-прагматические стратегии.

Makarova O. Actualization of image of woman in Australian literary texts: communicative and pragmatic aspects

Summary. The article focuses on revealing of linguocognitive mechanisms, underlying the comprehension of imagery, and communicative and pragmatic strategies which help to form the image of woman in Australian literary texts. We suggest the basic features of image of woman as an ethno-cultural forming.

Key words: image, image of woman, linguocognitive mechanisms, communicative-pragmatic strategies.